

DOI: 10.7596/taksad.v6i2.783

Citation: İlhan, M. (2017). Sözden Yazıya, Yinelemeden Hatırlamaya, Ritüelden Estetiğe Devam Eden Anlatı. *Journal of History Culture and Art Research*, 6(2), 385-394. doi:<http://dx.doi.org/10.7596/taksad.v6i2.783>

Sözden Yazıya, Yinelemeden Hatırlamaya, Ritüelden Estetiğe Devam Eden Anlatı

Narrative Continuing from Oral to Text, Repetition to Memory, Ritual to Aesthetics

M. Emir İlhan¹

Abstract

This study examines how a narrative transform from oral to text, repetition to memory and ritual to aesthetics. The study consists of three sections. In the first section; the questions about “what is the protected one?” and “what is the changed one?” in narration while a narration transforms to text will be discussed. In the second section, it is investigated that how "repetition" transformed to "remembering" in terms of memory, or in other words, how "symbolic" connotative recall transferred to "imaginary" thinkable remembering as the basic notion of oral culture. In the last section, the transition between symbolic and imaginary shown as they are actually the foundation of an evolution from aesthetic narrative to ritualistic words. Consequently, on contrary to the modern thoughts and thinkers which/who claim that the tension caused by the differentiation of ages is a “break”, the main purpose of this study is to show that it is not a “break” but “continuation”. The age difference of narration which occurs as a result of the difference between the word and writing/literacy; which is opposed to modernize the ideas and thinkers which handle this difference as a "break" may be seen as a "continuing".

Keywords: Orality, Literacy, Memory, Narrative, Comparative Literature, Folklore.

¹ Akdeniz Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Turkey. E mail: emirilhan@akdeniz.edu.tr

Öz

Bu çalışmada, bir anlatının sözden yazıya, tekrardan hatırlamaya, ritüelden estetiğe nasıl bir dönüşüm geçirdiği ortaya konulmaktadır. Çalışmada, bir anlatının sözden yazıya geçerken tekrardan hatırlamaya doğru nasıl bir form değişikliğine uğradığı; bunun sonucu olarak da sözün yinelemeye dayalı ritüelistik formunun, yazıyla birlikte hatırlamayla oluşan bir estetik forma dönüştüğü ortaya konulacaktır. Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, sözden yazıya geçişte, “anlatıda korunan şey nedir?” ve “anlatıyla birlikte değişen şey nedir?”, sorusu irdelenecektir. Sözden yazıya, anlatıda devam eden form ve özün izlekleri ortaya konulacaktır. İkinci bölümde, sözlü kültürün temel nosyonu olarak “yineleme” kavramının, bellek açısından yazılı kültürde nasıl bir “hatırlama” formuna dönüştüğü, diğer bir ifadeyle “sembolik” çağrışımsal hatırlamadan “imgesel” düşünümsel hatırlamaya dönüştüğü incelenecektir. Bu bir anlamda yinelemeden hatırlamaya, sembolün imgeye dönüşmesi sürecini tarif etmektedir. Son bölümde ise sembolik ve imgesel arasındaki geçişin, aslında ritüelistik anlatıdan estetik anlatıya bir evrimin temeli olduğu ortaya konulmuş olacaktır. Kısacası, bu çalışmada söz ile yazı arasındaki “anlatı” farkının kaynaklandığı çağ farkını, yani eski ile yeni arasındaki farktan kaynaklanan gerilimi bir “kopuş” olarak ele alan modernleşmecî düşüncelere ve düşüncülere karşı, bu gerilimin bir “devam” olarak görülebileceği savunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sözlü kültür, Yazı, Hatırlama, Anlatı, Halkbilimi, Karşılaştırmalı Edebiyat.

Giriş

Anlatı, kaynakları itibarıyla *söze* dayalı doğan, gelişen; sonradan *yazıya* dayalı genişleyen bir geçmişe sahiptir. Bu serancâmın tarihini yazarların tasniflerine, adlandırmalarına bakıldığında “sözlü kültür” ve “yazılı kültür” veya “antikite” ve “modern” gibi tabirler kullanıldığı fark edilir. Yazının henüz icat olmadığı daha da önemlisi yazı icat olsa da, bir “düşünme” ve “anlama” aracı olmadığı dönemlerde kültür ifadelerinin toplum içindeki dolaşımı *söze* dayalı olarak yapıla gelmiştir. Bunun en önemli sebebi, yazı özellikle “unutmamak için” başvurulmuş bir kayıt aracı dışında bir şey değildir; oysa söz “düşünme” veya “taşınma” aracıdır. Dedeler *söyler* torunlar *dinler*. Bu söyleme-dinleme diyalektiği bir noktadan sonra “anlama” tarzını belirlemeye başlar. Buna ek olarak da, anlaşılmanın kalıcı olması, doğru bir şekilde aktarılması için söyleme ve dinleme eylemlerinin belirli şekillerde yapılması gerekmektedir. Bu genelde, bu çalışma çerçevesinde “ritüelistik” diye adlandırılacaktır. Bu ifade şekli, kullanılan dilsel aracın doğasından kaynaklanan kısıtları veya yararları sebebiyle değişir, başkalaşır. Söz konusu olan “söz” olduğunda, sözün

uçuculuğundan kaynaklanan kısıtları karşısında kültürün anlatı için geliştirdiği araçlardan en önemlisi tekrar/ezber yöntemidir. Bu yöntem, sözlerin *yinelemeye* dayalı ezberinin ötesinde, ezberlenmeyi kolaylaştıracak şekilde bir *formla* üretilmesini sağlar. Bilindiği gibi bu hususu Walter Ong ve Jack Goody enine boyuna analiz etmiştir (bkz. Ong, 1999 ve Goody, 2001). Bu analizlerin ana teması, sözün akılda tutulmasına ve daha kolay aktarılmasına/anlaşılmasına yarayacak bir *forma* sahip olduğudur. Bu, Ong’un tabiriyle “birinci sözlü kültür”ün en önemli iletişimsel özelliğidir; iletişimin bir arada, karşılıklı, söylemeye-dinlemeye dayalı olan; sesin işitildiği, dinleyenin söze dâhil olduğu iletişim ortamıdır (Ong, 2000: 111–40). Böyle bir ortamın olduğu çağın edebî anlatı türleri de bu istikamette gelişir. Genelde “halk edebiyatı” olarak adlandırılan, iletişimin *biraradalık* veya *yüzyüzelik* gerektiren koşullarında üretilen bu kültür ürünleri “sözlü edebiyat” olarak kabul edilir. Buna karşılık bilim ve teknolojideki gelişmelerin yaşamı ve yaşam alanlarını değiştirmesine bağlı olarak gelişen yeni iletişim teknolojileri, yazının icadından sonra genel olarak kültürü, özel olarak da edebiyatı “yazılı” olan materyale bağımlı hale getirmiştir (bkz. Jean, 2004). Daha doğrusu yeni bir araç olarak *yazı*, kültürün dönüşümü/değişimi için ne kadar etkiliyse edebiyatın da dönüşümü/değişimi için o kadar etkili olmuştur. Söze dayalı, *söyleme* odaklı sözlü edebiyat, bir aradalığı şart koşarken, “yazılı” olarak tabir edilebilecek, yazının kullanımıyla üretilen edebi anlatılar da artık, yazardan uzaklaşan okuyucular arayacaktır. Bu değişimin/dönüşümün en önemli noktası, kullanılan araçların doğalarının farklılığından kaynaklanan büyük bir değişimdir: *anlamayı belirleyen aktörün farklılaşmasıdır*. Başka bir ifadeyle, sözlü anlatıda söyleyen-dinleyen diyalogundan farklı olarak yazı ile birlikte yazar-okur diyalogu gelişir. Ancak ikisi de birbirinden oldukça farklı araçlara ve tarzlara bağlı olarak işler. Sözlü anlatıda bağlam, *anlatının* formunun ürettiği *ritüelistik* yapının içinde belirlenirken; yazılı anlatıda yazarın kurduğu *estetik* yapının (dünyanın) içinde belirlenir. Sözlü anlatıda bağlam, ritüelistik yapının yineleme koşulunu yerine getirmesiyle, anlaşılmasını istediği şekilde temsil edilir. Paul Connerton buna “yeniden canlandırma” diyor (1999:103); ona göre bu, toplumların bir anımsama biçimini kuran törensel/bedensel bir ritüeldir. Tıpkı törensel/bedensel canlandırmada olduğu gibi sözlü anlatı da bir *tekrara* bağlı olarak canlandırma ritüelistiği formu ile inşa edilir. Ayrıca anlatının tarafları bu ritüelin içindedir. Buna karşılık, yazılı olan anlatıda ise, durum yazarın yaratıcı sanatkârlığına bağlı olan, onun estetik algılayış biçiminden etkilenen bir anlam/anlama dünyasına hitap ettiği için farklı bir formun aracılığına ihtiyaç vardır. Aslında buradaki “form” sözlü anlatınıninkinden oldukça farklı, bazen bir “araç” bazen de bir “amaç” olabilen faaliyettir: *yorumlama*. Yorumlama, sözlü anlatıdaki tekrar ve tekrarla oluşan formdan farklı olarak yazılı anlatıdaki yorum ve yoruma olanak sağlayan anlam bağlamları önem kazanır. Burada bazı *tekrarlamalar* için kendi yorumlarını geliştirenler olduğu ileri sürülebilir. Ancak buradaki “yorum”, yazılı kültür ürünlerinde

kastedilen “yorum” (*hermenia*) ile farklıdır. İşte sözlü anlatıda ifade edilen anlam ve anlam bağlamı belirli kuralları olan, tekrara ihtiyaç duyan ritüelistik döngü ile sınırlıyken, yazılı anlatıda ise, dönemin ve yazarın inşa ettiği estetik kurgulara bağlıdır; okur bu kurguların içine girebildiği ölçüde anlatıyı yorumlayabilir. İngilizcede kullanılan “yorum” kelimesine eş anlamlı olan sözcüklerden üçüne baktığımızda ilginç bir durum da ortaya çıkıyor. “Version”un bir yorum çeşidi olduğunu biliyoruz, bu bir. İkincisi “interpretation”, Latin interpretari "explain, expound, understand" den açılarak ilerliyor. Comment ise Latince meminisse yani hatırlamaktan geliyor (bkz. Partridge, 2006). Tekrardan yoruma olan söz konusu değişim, anlatının sözden yazıya bir form değişimidir. Burada varsayılan bu değişimin ardındaki dilsel ve kültürel temeller, edebî anlatı çerçevesinde sorgulanabilir. Çünkü anlatı, bir halkın kültürünün özünün çiçek açtığı, dilin meyve verdiği topraktır. O halkın ruhunu çiçeklendiren öz, değişmeyen özdür. İşte bu çalışmanın en temel amacı, bu değişmeyen özün (bir kültürü kültür yapan özü), kendi dinamik yapısından dolayı da bu mirasın değişen unsurlarını oluşturan dilin devam ettiğini, bir süreklilik halinde geçişi sağlayan bir gelenek oluşturduğunu savunmaktır.

Sözden Yazıya Anlatı: Devam Eden Öz ve Değişen Form

Bir halkın dolayısıyla bir halkın dilinin kuşaktan kuşağa intikalini sağlayan en temel insani reflekslerden biri *anlatı*dır. Genel bir ifade olarak “anlatı” ile “edebî anlatı” kastedilmektedir. W. Benjamin’in “ağızdan ağza deneyimi aktaran” hikâye anlatıcılığı kastedilmektedir (Benjamin,2012: 78). Anlatı, bir halkın kendi kültürel örüntülerini, sahip olduğu dil ile sonraki kuşaklara intikal ettirmesinde kullanılan en eski edebî uğraşların genel adı olarak kabul edilebilir. Maddî unsurların sonraki nesillere intikali ne kadar kolaysa, manevî unsurların intikali o kadar kolay değildir. Bir *manevî kültür mirasının* intikalini bu denli güç yapan en önemli sebep temelde dildir; dilin dinamik yapısıdır, dilin sürekli değişen yapısıdır. Kültürel mirasın aktarılmasıyla oluşan süreklilik zincirinin bir “gelenek” olmasını sağlayan dil, temelde değişmeyen özü aktarmaya çalışan değişen bir özdür. Kısaca dil, değişen bir özdür. Diğer bir deyişle, bir kültür mirasının bir çekirdeği varsa eğer, bu çekirdeğin değişmeyen genetiği, o kültür geleneğinin özünü oluşturur. İşte, bir çekirdek nüvesi gibi değişmeyen ancak intikal ettirilmesi beklenen (*ki “halk”ın yaşamasının, varlığının ona bağlı olduğu düşünülen öz*) bu özü kuşatan/çevreleyen zamanla/çağla değişen öz de dildir; dil değişir, değişmeyen özünde kültürün değişmeyen özünü saklar. (Çobanoğlu, 1999: 80)

Çağlar boyunca dil değişirken, aynı zamanda, kendi değişiminin nispetinde o kültürel anlama kabiliyetiyle üretilen edebî anlatılarına bir yorum imkânı sağlar. İşte bu “yorum”

imkânı da dilin kullanılan araçlarına göre dönem dönem farklılık gösterir. Örneğin bu dönem “sözlü kültür” dönemi ise, dilin değişimine karşı geliştirilen “araçlar”la ortaya çıkan yorum ihtiyacı ile “yazılı kültür” dönemindeki yorum ihtiyaçları çok farklıdır. Sözlü kültürde, sözle, sözel olarak intikal ettirilen manevi kültür mirası, bir edebî anlatının çok fazla yorum yapılmasına imkân vermeyecek şekilde tasarımlanır. Örneğin, bir destan, sözel olarak söylenen, belki bir müzik eşliğinde ritüelistik tarzda dedelerin torunlarına aktardığı (bir yazılı metinden okunsa da aslında temel olarak “söylenen” olarak kabul edilir; çünkü bu, eskiden söylenenin yazıya geçirilmiş biçimidir) bir edebî metindir. Bu noktada özellikle Osmanlı yazılı kültüründe bile şiir bilgisinin temelde sözlü olduğu ve Osmanlı şairlerinin yaptıkları işe ‘yazmak’ yerine ‘söylemek’ dediklerini hatırlamak gerekir (Holbrook, 2012: 18–9. Ayrıca bkz. Neumann, 2005). Bu, metnin bir kültür mirası olarak bazı yapısal fakültelerinin olduğu kabul edilebilir. Bir edebî anlatı olarak destan, bir halkın manevi kültürel mirasının genç kuşaklara aktarılmasında kullanılan, dille aktarılarak bir “gelenek” haline gelen bir kültür unsurudur. Gelenekleşmiş bir kültür ürünü olarak bir edebî tür, sözle aktarılmasından dolayı, ağızdan-kulağa geçerken en az tahrifata uğraması açısından, en az yorum marjına sahip olarak tasarlanmıştır. Dedeler, -ağızdan-kulağa geçerken, belleğin zayıf depolama gücünden doğabilecek tahrifatları engellemek için- bir anlatıyı, söylenmeye ve sözle aktarılmaya uygun olarak inşa etmişlerdir. Bu metnin inşasında kullanılan dilsel araçlar, iki şeyi varsayarak inşa edilmişlerdir: *sözlü dilin bağlamsallığı* ve *bireysel belleğin zayıflığı*. Bu iki durum, dönemindeki bir edebî metni “sözlü” yapan kültürel durumdur. Böyle bir kültürel durum içinde şekillenen sözlü anlatıyı kuşaktan kuşağa değişmeden aktarılmasını sağlayan (daha doğrusu onun korunarak aktarılmasını sağlayan) sözlü anlatıda kullanılan formdur. Form burada sözle mi yoksa yazı ile mi anlatıldığına bağlı olarak; anlatıda kullanılan dilsel araçlara göre değişir.

Form, bir anlatıda, kullanılan dilsel araca göre şekillenen, dildeki değişimin zorunlu kıldığı yorum olanaklarını doğuran bir veçhedir. Sözlü veya yazılı dilsel araçların kullanımlarına bağlı olarak değişen bu formdan başka, bir kültür için ontik koşul olan öz ise, değişen dil içinde değişmeyen bir veçheyi, kültürel miras olarak aktarılması istenen çekirdeğe/tohuma karşılık gelir. Burada “öz” ile kastedilen, kültürel olarak gelenekleşmesi amaçlanan, sonraki kuşaklara asıl aktarmak istedikleridir. İşte bu öz, kullanılan dilsel araçtan bağımsız olarak; söz-yazı fark etmeksizin devam eden kültürün ontik veçhesidir. Form ise, özden farklı olarak yoruma ihtiyaç duyulan dilin tarihsel ve kültürel bağlamsallığının gelişmesi ve değişmesinden etkilenerek dönüşmesi veyahut zenginleşmesine bağlı olarak değişen ama değişerek devam eden kültürel olgudur. Örneğin, bir kültürde edebiyat, aslen “halk edebiyatı” olarak kabul edilecektir; çünkü anlatının kullandığı dilsel araçları herkes anlar, söyler ve aktarabilir (şüphesiz bugün üniversitelerde kapsamı daraltılmış halk edebiyatı

derslerinin içeriği kastedilmemektedir). Bu sebeple sözle üretilen anlatı da bu “dolaşım cinsi” kabilinden bir kıstasa göre şekillenir. Dolayısıyla hem ilk kökleri itibariyle *tekrarlamaya* dayalı olan, hem de yeni olana uygulanabilmesi açısından yorumlanmaya dayalı olarak gelişen bir veçhesi vardır.

Şimdiye kadar söylendiği gibi, bir halkın, o halkın manevi kültür mirasının çağlar boyu devam eden, kopmayan; bir nehrin kaynağına ulaşma deneyimi gibi görülebilecek bir özü vardır. Bu öz, o kültürü yaratan halkın dilinin de özünü yaratan ontolojik koşuludur. Almanların *Volkgeist* dedikleri (bkz. Simpson, 1921) temelde halka, daha doğru bir deyişle *halk ruhuna* ait olandır. İşte bu kültürel ontolojik veçhe olan, genelde “duyuş-düşünüş-anlayış” olarak tarif edilegelen, bir halkın *sui generis* yapısının ifade eden nokta, burada “öz” denilen şeye karşılık gelir. Bu aynı zamanda dilin de ontolojik temelidir; dil de bu özden beslenir. Ancak dil, sabit değişmeyen bir fiziksel miras değildir. Dedelerin konuştuğu dil, torunların zamanına erişene kadar birçok değişim geçirir. Birçok varoluşsal-toplumsal değişimin zorunlu kıldığı dildeki bu değişim, *dilde* üretilen anlatı tarzlarının/türlerinin ve biçimlerinin de değişmesine neden olur.

Yinelemeden Hatırlamaya: Sembol ve İmge

Yineleme, sözlü kültür dönemlerindeki en önemli dil ve bellek vasıtasıdır. Dil, belleğin zayıflığına karşı geliştirilen çarelere göre şekillenmiş bir *forma* bürünmüştür. Form dildir; başka bir deyişle formu belirleyen dilin kullanım biçimidir. Bu sözle ve sözde olduğunda *yinelemeye* dayanarak formlaşır; bu formlaşma söyleyen ile dinleyen arasındaki, bir araç olarak ağız ile kulak arasındaki sürekliliği sağlar. Başka açıdan söylenirse, tekrara dayalı olarak aktarılan/iletken metin (bir edebî anlatı olarak destan metni gibi), kuşaklar arasındaki *sembolik* yapının aktarılmış olmasına hayati derecede bağlıdır. Başka bir ifadeyle, kuşaklar arasında bir halkın sembolik materyalleri canlı değilse; onlar bir şekilde dille ve dil içinde aktarılmamışsa, bir edebi metin olarak anlatı metnini adeta kuşatan sembol ve semboller silsilesinin mirasını alan bir kuşak için bir önemi olmayacaktır. Buradan da anlaşılacağı üzere, sembol sözlü kültür dönemi için en temel dilsel dayanaktır; dahası sözlü kültürde üretilen edebi metinlerin inşasının temel dilsel harcıdır. Bunun yanında sembol, eğer bir kültürün manevi mirasını gelenekleştirmek istiyorsa, değişmemelidir; o sembol aynen kullanıldığı biçimde kullanılmalıdır, bu da o sembolü kullanma şeklinin, çok eski zamanlardan modern zamanlara değişmeden aktarılmasını sağlayacaktır. Bu bir anlamda “ritüelistik yapı” kavramının özüdür.

Sembol değişmez; ilk olarak neyi ifade ediyorsa onu ifade eder; etmelidir. Özellikle bu, kültür yaratmış halkların tarihleri boyunca sürdürdükleri en önemli dilsel gelenektir.

Sembol insanoğlunun dilinin tarihi kadar eski bir araçtır. Üstelik bazı kuramcılar dili sembole indirgeyerek dilin sembolik bir iletişim vasıtası olduğunu ileri sürmüştür (Condon, 2000: 71–81). Bu kuramsal bakış çok fazla taraftar bulmuştur. Buradaki en temel sav, dilin yapısının sembolik olduğu, hem “ilkel” düzey denilebilecek toplumlardaki bireyler için hem de “modern” denilebilecek örgütlü toplumlarda yer alan bireylerin aynı sembolik düzeni kullanarak iletişim kurduklarını; hatta benzer sembolik düzenle anlayabildiklerini ileri sürer. Bu bir bakıma “sembolik düşünme” olarak adlandırılabilir bir görüştür ki, en önemli savunucusu Ernst Cassirer’dir (bkz. Cassirer, 1955). Cassirer’e göre, ‘İnsan nedir?’ sorusuna verilecek temel yanıt, insanın *simgeleştiiren varlık* olduğudur.

Sembol, sözlü anlatı için temel başvuru kaynağıdır. Daha çok temsiliyeti zorunlu kılan her anlatı sembolü kullanır. Diğer bir deyişle sembol, anlatıda temsiliyeti ifade eder. O sembol dile geldiğinde veya görüldüğünde (ki antik dönem ve Hristiyan ikonografisinde sembolsüz anlatı neredeyse yoktur) hiç fazladan bir izaha gerek duyulmaksızın söylenmek istenen söylenir. İsa’nın halesi, başındaki zeytin dalından yapılma tacı, Yunan Tanrısı Poseidon’un üçlü çatal mızrağı, Oğuz Kağan’ın yayı ve okları vb. gibi semboller hangi anlatıda geçerse geçsin bilindiği şekliyle anlaşılır.

Birbirine geçmiş bir halde, söz ve yazı ile harmanlanmış bellek, bir anlatı ile intikal ettirilir. Sözle yapılan tekrarın sembolik gücü, yazısal tekrardaki imgesel güce çevrilmiştir. Ancak burada çok önemli bir ayrım daha vardır. Sözlü tekrarın sembollerle hareketlerin dramatizasyonu ile oluşan ritüel yapısı, yazılı tekrarda imgelerle kurgulanan bir estetikleştirme yapısına dönüşür. Elbette, burada artık sembol ile imgeyi, hareket ile kurguyu, dramatizasyon ile estetizasyonu ayırmak güçtür. Zira söz’den yazı’ya bu geçiş bir ayrım değil, bir devam şeklinde olmasının yanında, bir anlatının zaman içindeki yaşamasıdır. İşte burada, *sözden yazıya* devam eden anlatı, bir birleşme kadar bir ayrışmayı da içinde bululan zaman bakımından farklılaşır. Bu farklılaşma, iki farklı zaman içindeki iki farklı tarzda gerçekleşen anlatının değişen mekânsallığıdır.

Ritüelden Estetiğe: Metin

Burada Hans-Georg Gadamer’in estetik odaklı “metin” anlayışı ele alınabilir; yorum, bu çerçevede bir estetik düzlemin temel formu olarak savunulabilir. Bir söyleme için tekrar/ahenk/hıfzedilebilirlik neyse bir metin için yorum odur. Bir metin, üzerinde saatlerce düşündürmek ister; bir söylem anında anlaşılacak ister. Buradaki “metin” kavramı daha ilginç bir noktayı da varsaymayı gerektiriyor: İlk haliyle söylenen bir anlatı, daha sonra başkaları tarafından toplanır/derlenir ve yazıya geçirilir; bu da bir *metindir*. Peki, bunu metin yapan nedir? Aslında bu soruya cevabı kısmen açık şekilde, büyük oranda da gizli bir biçimde

Goody ve *Watt*, “Okuryazarlığın Sonuçları” adlı makalesinde verir (2005:127–8,132). Yazıya geçirilen bir söz muhakkak bir yorumdan geçer. Bu nokta çok önemlidir; yazıya geçiren, bir anlamda “yazar” bazı kıstasları kullanarak söyleniş/duyuş/düşünüş ifadesi olacak formları eleyerek veya değiştirerek, kendi perspektifini (ki bu sonradan yazarın estetik algısı olacaktır) katarak yazıya geçirir. Bir anlamda yazıya geçirilme yorumun başlangıcıdır (Vernant, 1996: 196, 201–2). Tıpkı kutsal kitapların ağızdan-kulağa aktarıldığı dönemlerde bir *hermenia* faaliyetinin olmadığı, ne zaman yazıya geçirilen metinler çoğaldığında bir yorum (tefsir) faaliyetinin başladığı bilinmektedir. *Kuran* ve *Tevrat* bunun en bilinen örnekleridir.

Gadamer dil meselesinin ufkuna bir pencere açarken dilin aynası içinde farklı halkların kültürlerinin detaylarını anlamak imkânından bahseder. İnsanın “logosa sahip canlı bir varlık olduğunu Grekçe logos kavramının akıl veya düşünce anlamına gelir olduğunu ancak, aslında bu kavramın asıl anlamı dil olduğunu söylemiştir”. İnsanlığın düşünüş ve kavrayışında daima daha önceden dünya hakkında lingüistik yorumumuzca önyargılı olmaya mahkûm edildiğimizi ifade eder (Gadamer, 2002: 65-69).

Gadamer’in kendi cümleleriyle dediği gibi: “Hermeneutik tecrübe, gelenek içinde intikal etmiş bulunan şeyle ilişkilidir.” (aktaran Wright, 2002: 79). Ritüelin içindeki dil anlatıyı kendi düzleminde biçimlendirir. Ancak metinde işler değişir. Dil, yazılı gelenekle, Hermeneutiğin görevi olan iletişimi icra eder; yazılı olan şeyle diyaloga girer (aktaran Wright, 2002: 84).

Sonuç Niyetine

Yazı hatırlama nosyonlarının ve estetiğin etkisiyle geleneğin aktarım içeriklerinin, özellikle de anlatının değişim ve dönüşüm durumları ve imkânlarını belirlenmesi gereken bir durum olarak karşımıza çıkarmaktadır. Bir anlatı sözden yazıya geçerken yinelemeden hatırlamaya doğru bir form değişikliğine uğrar. Bu da sözün yinelemeye dayalı ritüelistik formunun yanında yazıyla birlikte hatırlamayla oluşan bir estetik forma dönüştüğü ortaya konularak tarif edilebilir. Sözden yazıya geçişte, anlatıda korunanlar, anlatıyla birlikte değişenler irdelenmiştir. Geleneğin intikalini mümkün kılan öz, sözden yazıya, anlatıda devam eder. Sözlü kültürün temel nosyonu olarak “yineleme” kavramı, bellek açısından yazılı kültürdeki nasıl bir “hatırlama” formuna dönüştüğü; “sembolik” çağrışımsal hatırlamadan “imgesel” düşünümsel hatırlamaya dönüştümüştür. Bu bir anlamda yinelemeden hatırlamaya, sembolün imgeye dönüşmesi sürecini tarif etmektedir. Sembolik ve imgesel arasındaki geçişin, aslında ritüelistik anlatıdan estetik anlatıya bir evrimin temeli olduğu ortaya

konulmuştur. Ritüelden estetiğe geçiş ve dönüşümün ‘metin’ kavramını hem onu kullananlar hem de onun etkisine maruz kalanlar açısından nelere kadir olduğu belirginleşmiştir. Söz ile yazı arasındaki “anlatı” farkının neden olduğu çağ farkını; yani eski ile yeni arasındaki farktan kaynaklanan gerilimi bir “kopuş” olarak ele alan modernleşmeci düşüncelere ve düşünörlere karşı, bu gerilimin bir “devam” olarak görölebileceğı aşıkardır.

Vladimir Propp, halkbiliminin daima birçok aşamayı birleştirdiğini ve bunun halkbiliminin ayırt edici özelliklerinden biri olduğunu söylediğinde karşılaştırmalı çalışmaların disiplinlerarasılığına; disiplinlerarasılığın karşılaştırmalı çalışmalara katkısını da görmüş oluyordu. Eskinin yeniyle yeniden işlenmesi sürecini bugüne kadar halkbiliminde gözlenebilen en temel yaratıcı süreç olarak tarif etmesi az çok bundandır (1995: 25). Bugün bu yaratıcı süreci yazı, hatırlama ve estetik biçimlendirmektedir. Anlatının amprik mekânla ilgisi bugünün okuryazarlığında, hatırlama pratiklerinde ve estetik ilgide yeniden yapılandırılmakta ve dönüştürölmektedir. Hangi değişim ve dönüşüm evrelerinden geçerse geçsin anlatı (aynı bu yazı gibi) akmaya devam etmektedir. “The Show Must Go On!” (Queen, 1991).

References / Kaynakça

- Benjamin, W. (2012). “Hikâye Anlatıcısı”, *Son Bakışta Aşk*. N.Gürbilek and S.Yücesoy (Çev.). N. Gürbilek (Ed.). İstanbul: Metis Yayınları, 78–100.
- Cassirer, E. (1955). *The Philosophy of Symbolic Forms: Mythical Thought*. R. Manheim (Trans.). Binghampton: Yale University Press.
- Çobanoğlu, Ö. (1999). *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*. Ankara: Akçağ yayınları.
- Condon, J. C. Jr. (2000). *Kelimelerin Büyölü Dünyası: Anlambilim ve İletişim*. M. Çiftkaya (Çev.). İstanbul: İnsan Yayınları.
- Connerton, P. (1999). *Toplumlar Nasıl Anımsar*. A. Şenel (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gadamer, H. G. (2002). “İnsan ve Dil”, *İnsan Bilimlerine Prolegomena: Dil, Gelenek ve Yorum*. H. Arslan (Ed.ve Çev.). İstanbul: Paradigma Yayınları. 65–73.
- Goody, J. (1995). *The Domestication of the Savage Mind*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Goody, J. & Watt, I. (2005). “Okuryazarlığın Sonuçları”, *Kitle İletişim Kuramları*. E.Mutlu (Ed. ve Çev.), Ankara: Ütopya Yayınevi. 123–174.
- Holbrook, V. R. (2012). *Aşkın Okunmaz Kıyıları: Türk Modernitesi ve Mistik Romans*. E.Köroğlu ve E.Kılıç (Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Jean, G. (2004). *Yazı İnsanlığın Belleği*. N. Başer (Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Neumann, C. K. (2005). “Üç Tarz-ı Mütalaa: Yeniçağ Osmanlı Dünyası’nda Kitap Yazmak ve Okumak”, *Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar*. S. 1 (241), 51–76.
- Ong, W. J. (2000). *The Presence of the Word: Some Prolegomena for Cultural and Religious History*. Binghampton: Global Publications.
- Ong, W. J. (2012). *Orality and Literacy: The Technologizing of the Word*. Oxon: Routledge Publications.
- Partridge, E. (2006). *Origins: a Short Etymological Dictionary of Modern English*. London: Taylor & Francis.
- Propp, V. (1998). *Folklor: Teori ve Tarih*. N. Hasgöl and T. Tanyel (Çev.). İstanbul: Avesta Yayıncılık.
- Queen (1991). “The Show Must Go on”, *Innuendo*. UK: Parlophone.
- Simpson, G. R. (1921). *Herder’s Conception of Das Volk*. (Private Edition, Distributed by The University of Chicago Libraries, Chicago-Illinois).
- Vernant, J. P. (1996). *Eski Yunan’da Söylen ve Toplum*. M. E. Özcan (Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Wright, K. (2002). “Gadamer: Dilin Spekülatif Yapısı”, *İnsan Bilimlerine Prolegomena: Dil, Gelenek ve Yorum*. H. Arslan (Ed. ve Çev.). İstanbul: Paradigma Yayınları, 75–98.